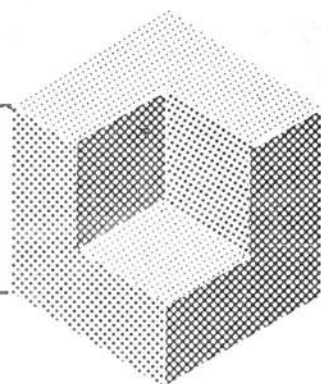

Beszámolók • Szemlék • Közlemények

Az „ideális” hazai folyóiratbázis

(Az országos orvosi–biológiai külföldi folyóiratállomány beszerzési politikájáról)

A világon megjelenő orvosi és humán biológiai folyóiratok száma az utóbbi évtizedben nem emelkedett olyan ugrásszerűen, mint ahogy szokás volt róla írni. Számuk 8000 és 10 000 között mozog, és a felső határt nem lépik túl, mert ha évente napvilágot lát is néhány tucat új szakfolyóirat, ugyanannyi el is hal, vagy értékét veszítve a perifériára szorul. De ha nem is nő a folyóiratok száma, akkor is komoly gondot okoz közülük a fontosaknak a beszerzése.

A „világszinten” számontartott, valóban fontos, a szekunder kiadványokban is feldolgozott, közismert 4500–5000 folyóirat közül Magyarországra a hetvenes évek végén mindössze 1500 féle jutott el, ha pedig – a nem minden esetben értékes – ajándék- és cserefolyóiratokat is számba vesszük, akkor 1980-ban 1900 külföldi folyóiratból állt az országos választék, a világ informatív orvosi–biológiai folyóiratbázisának alig több, mint egy-harmadából.

Az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár (OIK) és a könyvtári hálózat vezető munkatársai tisztában voltak azzal, hogy az ideális folyóiratbázis csak évekig tartó munka, az országos állomány jelentős átalakítása árán teremthető meg.

A folyóiratállomány átalakítása több szempontból mérlegelendő:

1. Szükség van jelentős mennyiségi (választék) növelésre. Mennyire és milyen ütemben?
2. Elengedhetetlen a tartalmi, minőségi fejlesztés. Milyen módszerek szavatolják az „objektív minőség” megállapítását?
3. Meg kell állapítani, hogy melyek az olvasók által nem, vagy csak kevésbé használt folyóiratok, és meg kell keresni a népszerűtlenség okát.
4. Meg kell állapítani: hol az ideális egyensúly a nagy választékot jelentő egyes példányok és a munkaeszközként használatos többpéldányok között? Hogyan állapítható meg?

Az első három pontban foglaltak vizsgálata már megkezdődött, részeredményeket is értünk el e téren. Nem várható meg azonban minden vizsgálat eredménye; a folyóiratbázis átalakításához – éppen, mert többéves programról van szó – még „menet közben” hozzá kell fogni.

A programot 1979 végén tűztük ki. A választékszélesítés módjával az orvosi könyvtárosok egyetértettek; a részletkérdéseket a regionális értekezleteken, az elméleti kérdéseket pedig a legszélesebb fórumon, az évi országos értekezleteken vitattuk meg. 1982-ben már harmadik éve tartott a közös, egyeztetett folyóiratrendelés az öt régióban. A választékbővítő program azt írja elő, hogy a hatodik ötéves terv végére az országba beérkező külföldi folyóiratfélések számának el kell érnie a 2300-at (a világ informatív folyóiratainak a felét, a hozzánk hasonló méretű és fejlettségű országok által importált orvosi folyóiratok számát). Ez évi 100 „új” folyóirat behozatalát teszi szükségessé (régióként 20–20). Az „átstrukturálás”-ra legnagyobb részt a területi többpéldányok lemondásával kínálkozott lehetőség.

Az 1982. évi országos – a hálózat távlati koncepcióit hátrányosan érintő – importcsökkentés ellenére a terv-időszak eleje (és a program indulása) óta évi 80–100 új folyóirattal sikerült a választékot szélesíteni (1983-ra meghaladtuk a 2100 féléseget).

Nem mellékes kérdés, hogy a többféle folyóirat egyszersmind *értékesebb-e*. Ahhoz feltétlenül ragaszkodnunk kell, hogy az új diszciplínák vagy új módszerek, valamint az egyre gyakoribb betegségek folyóiratai (pl. sejtani, genetikai kutatásokat, egyes új sebészeti módszereket leíró, szív- és érrendszeri betegségekkel, rákkal stb. foglalkozó lapok) legalább 1–1 példányban bekerüljenek az országba. Ezenkívül meg kell állapítani, melyek az *objektíven legértékesebb* folyóiratok.

A módszereken lehet vitatkozni. Úgy hisszük, csak többoldalú elemzés, több módszer eredményének össze-

hasonlítása révén tudható meg: mely folyóiratok a nélkülözhetetlenek.

A *hivatkozási vizsgálatok* arról tanúskodnak, hogy ha egy szerző azt akarja, hogy hivatkozzanak rá, akkor többek között olyan folyóiratban kell a cikkét elhelyeznie, amely világnyelven publikál, és amelyet szekunder kiadványok, indexek, referálólapok feldolgoznak. Az OIK kíváncsi volt arra, hogy mely folyóiratok minősülnek a leginkább ilyeneknek. Ezért a három legelterjedtebb és legfejlettebb szekunder orvosi indexelő-referáló orgánus, az *Index Medicus*, az *Excerpta Medica* és a *Current Contents* két szekciója által feldolgozott folyóiratokról jegyzéket készített, és kimondta, hogy kiinduló tényként fogadja el: azok a leginformatívabb orvosi folyóiratok, amelyeket *mind a három feldolgozza*.

Az eredménynél – persze – számítani kellett bizonyos egyoldalúságra, ui. mindhárom kiadvány angol nyelvű, és a feldolgozandó folyóiratok kiválasztásában az angol nyelvűség nem volt utolsó szempont. Ugyanakkor a szóban forgó orgánusok szerkesztői törekednek bizonyos világát-fogásra is. Az angol nyelvűség mint domináló szempont tehát nagyjából azt jelenti, hogy a feltárából esetenként kimaradhatnak értékes folyóiratok, miközben provinciális lapok is részesülhetnek (részesülnek) e „megtiszteltetésben”. Ezzel szemben szinte biztosított: nincs olyan fontos esemény, találmány, újdonság az orvostudományban, amely előbb-utóbb ne jelenne meg angolul.

A három kiadvány által feldolgozott folyóiratokat az OIK a *kiadó intézmény* szempontjából is elemezte, s csak azután mondta ki az időközben tökéletesedett jegyzékről, hogy állománygyarapítási gyakorlata számára a listán szereplő, de az országban meg nem levő folyóiratokat tekinti vásárlás, csere és egyéb módon beszerezendőnek.

Külön vizsgálat tárgyát képezik a fokozatosan online üzemmódban elérhető *Medlars* adatbázis által feldolgozott folyóiratok. A tematikus visszakeresések megjelölté folyóiratokat mindenképpen minél nagyobb szélességben kell beszerezniük.

Napjainkban folyik az 1983. évi hazai folyóiratbázis *hatástényező (impact factor) vizsgálata*. 1982 januárjában kezdődött el az a *folyóirat-kihasználtsági vizsgálat*, amelyet néhány éven át folyamatossá kell tennünk. Mindhárom vizsgálat eredményeiről a fontossági sorrendet tükröző jegyzék készül; ezek összevetése fogja majd megmutatni, hogy 1983–1984-ben melyek a valóban legfontosabb orvosi folyóiratok.

Az „ideális folyóiratbázis” kialakítása közben – minthogy csak évtizedes munkával hozható létre – lennie kell egy *stabil állománynak*, amelyet éppen a fent leírt vizsgálatok eredményei alapján kell elérnünk. De a tudományos eredmények, a folyóiratok és az igények változásai következtében mindig lesz egy *cserélődő tartomány* is.

Az éves folyóiratrendelés-egyeztető megbeszéléseken mindkét állományrész alakításába beleszólásuk van az orvosi könyvtári régiók képviselőinek, akik olvasói kívánságait és a maguk tapasztalatait tolmácsolják itt.

Már az eddigi három év tapasztalatai is azt mutatják, hogy a lemondások során a legnagyobb gondot az *általános orvosi folyóiratok* okozzák, amelyeknek az országosan 60–70-es többes példánya minden főhatóságnak szemet szűrt, holott ezek azok a lapok, amelyek minden orvos-olvasót érdekelhetnek, akár elméleti, akár gyakorlati tevékenységet folytat, és bármi is a szakképesítése. Vajon ezeknek a folyóiratoknak a megtartása minősül-e luxusnak, vagy inkább annak a specifikus lapnak a járátása, amely a több ezer felhasználóval szemben csak néhány tucat használót érdekelhet? E kérdésre csak egy országos igényvizsgálat után lehet megbízhatóan válaszolni.

A beszerzési politika sikerét nemcsak a választékbővítésen mérhetjük le, hanem azon is, hogy hozzájut-e mindenki ahhoz, amire szüksége van, bekerül-e az információkeringésbe bármely (sőt minden!) egypéldányos folyóirat is. Ámbár az országos orvosi folyóiratbázis felét az OIK információszolgáltatásaiban feldolgozza, az eredeti folyóirat vagy a cikkmásolat nehezen helyettesíthető (és nem dolgozzuk fel az országos állomány másik felét!). A könyvtárközi kölcsönzés tehát továbbra is fontos kérdés marad.

A soron következő feladat – a vizsgálatok elvégzésén kívül – a meglevő országos állomány megismertetése a felhasználókkal, és a használat megszervezése a tulajdonos intézmény érdekeinek sérelme nélkül.

Hogy sikerül-e elérni az „ideális” orvosi folyóiratbázist a kilencvenes évek elejére? A három nehéz első évben mindenesetre elindultunk feléje. Unokáink fogják látni!

Benda Mária
(OIK)

DATABASE '83

Sikeres nemzetközi konferencia az OMIKK
fennállásának 100. évfordulója alkalmából

(1983. június 6–8; SZÁMALK, Budapest)

Amikor az OMIKK vezetői elhatározták, hogy az intézmény 100 éves jubileumáról – egyebek között – nemzetközi konferenciával is megemlékeznek, azt a fontos elvet tartották szem előtt, hogy minden évforduló és minden megemlékezés akkor ér valamit, ha nem